

ภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตในวรรณกรรมเรื่อง คิบิทัซุโนะกะมะ: เปรียบเทียบกับกรณีของโรคุโจ ใน เก็นจิโมะโนะวะตะริ*

บทคัดย่อ

เรื่อง คิบิทัซุโนะกะมะ (吉備津の釜) เป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งใน อุเงะทัซุโมะโนะวะตะริ (雨月物語) หนังสือรวมเรื่องลึกลับที่มีชื่อเสียงของสมัยเอโดะ เขียนโดยอุเอะตะ อะกินะริ (上田秋成) เนื้อเรื่องกล่าวถึงโผตะโรชายหนุ่มเจ้าชู้ที่หลอกลวงและทอดทิ้งอิโซะระภรรยาที่เพิ่งแต่งงานกัน อิโซะระจึงกลายเป็นวิญญาณอาฆาตออกมาแก้แค้นสามี กล่าวกันว่าภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโซะระในเรื่อง คิบิทัซุโนะกะมะ ได้รับอิทธิพลมาจากภาพลักษณ์ของโรคุโจในวรรณกรรมเรื่อง เก็นจิโมะโนะวะตะริ (源氏物語) ในสมัยเฮอัน อย่างไรก็ตาม จะพบว่ามียารยะเอียดบางอย่างที่แตกต่างกันออกไปซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้นต่างยุคกัน จากการศึกษพบว่า ภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของโรคุโจจะมีอารมณ์ความงามแบบโมะโนะโนะอะวะระ (もののあはれ) ตามแบบที่มักพบในวรรณกรรมสมัยเฮอัน ในขณะที่วิญญาณอาฆาตของอิโซะระจะมีภาพลักษณ์ที่ดูสยดสยองน่ากลัวเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเกรงกลัวในกฎแห่งกรรมตามแบบวรรณกรรมสมัยเอโดะ

คำ

สำคัญ

คิบิทัซุโนะกะมะ, เก็นจิโมะโนะวะตะริ, อุเอะตะ อะกินะริ, วิญญาณอาฆาต

* บทความชิ้นนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ทุนวิจัยปกร) และทุนโตโยต้า

The Image of Vengeful Spirit in *Kibitsunokama*: Comparing with the Case of Rokujo in *Genjimonogatari**

Abstract

Kibitsunokama is a story in *Ugetsumonogatari*, a collection of mystery stories of the Edo period, written by Ueda Akinari. The story tells about Shotaro, a flirtatious young man, who deceived and left Isora, his newly married wife. Isora then became a vengeful spirit and took revenge on her husband. It is said that the image of Isora's vengeful spirit in *Kibitsunokama* is influenced by Rokujo's image in *Genjimonogatari*. However, there are some different details that reflect the characteristics of literary works of different periods. From the study, it is found that the image of Rokujo's vengeful spirit has a mood of mononoaware, an emotional beauty often found in the Heian period literature, while Isora's vengeful spirit has a scary and frightening image so that people will be afraid of Karma rule, as seen in most of the Edo period literature.

Key words

Kibitsunokama, *Genjimonogatari*, Ueda Akinari, vengeful spirit

* This research is financially supported by Faculty of Arts, Chulalongkorn University and Toyota Fund.

1. บทนำ

วิญญาณมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ วิญญาณคนเป็นหรืออิกิเรียว (生霊) และวิญญาณคนตายหรือมิเรียว (死霊) วิญญาณคนเป็นหรืออิกิเรียว หมายถึงวิญญาณในร่างของมนุษย์ที่มีชีวิต สามารถแยกส่วนหนึ่งออกจากร่างซึ่งยังมีชีวิตอยู่ออกมาปรากฏให้เห็นข้างนอก เรื่องของอิกิเรียวที่แยกออกจากร่างนั้นปรากฏในวรรณกรรมญี่ปุ่นหลายเรื่อง โดยสาเหตุที่อิกิเรียวออกจากร่างนั้นมักเกิดจากจิตใจที่ยึดติดอันเนื่องมาจากความอาฆาตแค้นหรือความรัก ทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งแยกออกจากร่างไปหาบุคคลที่เป็นเป้าหมายซึ่งจิตใจยึดติดอยู่นั้น อิกิเรียวที่ออกจากร่างโดยมีสาเหตุมาจากความอาฆาตแค้นจะจัดเป็นวิญญาณอาฆาต (怨霊、御霊) ส่วนวิญญาณคนตายหมายถึงวิญญาณที่หลงเหลืออยู่ภายหลังมนุษย์เสียชีวิตไปแล้ว หากเสียชีวิตด้วยความอาฆาตแค้นหลังเสียชีวิตแล้วก็จะกลายเป็นวิญญาณอาฆาตได้เช่นกัน

เรื่อง คิบุทซุโนะกะมะ (吉備津の釜) เป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งใน *อุเงะทซุโนะกะมะโนะกะตะริ* (雨月物語) ซึ่งเป็นหนังสือรวมเรื่องลึกลับที่มีชื่อเสียงของสมัยเอโดะ เขียนโดยอุเอะตะ อะกินะริ (上田秋成) เนื้อเรื่องกล่าวถึงโมเตะโรซายะฮุเมะเข้าสู่ที่ทอดทิ้งอิโตะระกรรยาที่เพิ่งแต่งงานกัน โมเตะโรได้หลอกเอาเงินจากอิโตะระและพาอิโตะระหญิงคนรักหนีไปอยู่ด้วยกันที่อื่น วิญญาณของอิโตะระซึ่งป่วยหนักได้ออกจากร่างมาทำให้โตะระหญิงคนรักของโมเตะโรล้มป่วยจนเสียชีวิตไป และภายหลังเมื่ออิโตะระเสียชีวิตแล้วก็ได้กลายเป็นวิญญาณอาฆาตมาคร่ำอาฆาตชีวิตของโมเตะโรไป

กล่าวกันว่าภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโตะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ได้รับอิทธิพลมาจากภาพลักษณ์

วิญญาณอาฆาตของโรกุโจในวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะกะตะริ* (源氏物語) ในสมัยเฮอัน วรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะกะตะริ* เป็นวรรณกรรมชิ้นเอกของญี่ปุ่นและอาจนับได้ว่าเป็นนวนิยายเรื่องยาวเรื่องแรกของโลก แต่งโดยมูระซะกิโมโตะ (紫式部)¹ อดีตนางสนมของจักรพรรดิโอะซะวะดะเกะ (藤原為時) ผู้เขียนเข้ารับราชการเป็นนางสนมของพระโอรสของพระนางโอะมิ (章子)² มเหสีของจักรพรรดิอิชิโจ (一条天皇)³ และเริ่มเขียนเรื่องนี้ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1001 และสันนิษฐานว่าเขียนเสร็จราว ค.ศ. 1008 *เก็นจิโมะโนะกะตะริ* เป็นนิยายรักเรื่องยาว มีทั้งหมด 54 ตอน เป็นเรื่องราวชีวิตของอิกิระเก็นจิ (光源氏) ซึ่งมีสัมพันธ์รักกับผู้หญิงหลายคน และหนึ่งในนั้นคือโรกุโจ (六条御息所) ซึ่งได้กลายเป็นวิญญาณร้ายออกมาทำร้ายผู้หญิงของเก็นจิหลายคนในเรื่อง โดยขณะที่โรกุโจยังมีชีวิตอยู่ ก็ได้กลายเป็นอิกิเรียวออกมาทำร้ายภรรยาของเก็นจิ และเมื่อเสียชีวิตแล้วก็กลายเป็นวิญญาณร้ายมาสิงสู่ภรรยาคนอื่น ๆ ของเก็นจิด้วย

ในตอนต้นของหนังสือรวมเรื่องลึกลับ *อุเงะทซุโนะกะมะโนะกะตะริ* ได้มีการกล่าวถึงมูระซะกิโมโตะ (紫式部) ผู้เขียนวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะกะตะริ* ไว้ดังนี้

羅子は水滸を撰し、而して三世唾児を生み、
紫媛は源語を著し、而して一旦悪趣に墮つる者、
蓋し業を為すことの徧る所耳。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 275)

หลั้วกัวนจง⁴ นักเขียนสมัยปลายราชวงศ์เหยวนของจีน แต่งนิยายเรื่อง *สุยหู่จ้วน* ทำให้ลูกหลานของเขา

¹ ไม่ทราบปีที่เกิดและตายแน่ชัด หลังจากที่สำคัญคือฟูจิระ โนะ โนะบุตะกะ (藤原宣孝) เสียชีวิตลง มูระซะกิโมโตะได้เข้าไปเป็นนางกำนัลรับใช้พระนางโอะมิของจักรพรรดิอิชิโจ เป็นนักเขียนหญิงที่มีความสามารถและได้รับการยกย่องจากฟูจิระ โนะ มิชิซะเนะและขุนนางชั้นสูงในยุคนั้น ผลงานชิ้นอื่นได้แก่ *มูระซะกิโมโตะบุคกิกิ* (紫式部日記) และ *มูระซะกิโมโตะบุคกิกิ* (紫式部集)

² อดีตนางสนมของฟูจิระ โนะ มิชิซะเนะ (藤原道長) และเป็นมเหสีเอกของจักรพรรดิอิชิโจ

³ จักรพรรดิองค์ที่ 66 ของญี่ปุ่น ครองราชย์ช่วง ค.ศ. 86-1011

⁴ หลั้วกัวนจง มีชีวิตอยู่ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์เหยวนถึงต้นราชวงศ์หมิง ไม่ทราบรายละเอียดชีวิตประวัติที่แน่ชัด กล่าวกันว่าเขาเป็นผู้แต่งนิยายจีนเรื่อง *สุยหู่จ้วน* (水滸伝 วีรบุรุษแห่งเขาเหลียนซาน)

ต้องรับผลกระทบเกิดมาเป็นไปถึงสามชั่วคน⁵ นักเขียนในสมัยเฮอันของญี่ปุ่นเราชื่อ มุระซะกิ ชิเกบุ ผู้แต่งนิยายเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ก็ว่ากันว่าก็เคยตกนรกมาครั้งหนึ่ง

จากการที่ในบทเกริ่นนำกล่าวอ้างถึงชื่อของมุระซะกิ ชิเกบุผู้เขียนเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* นั้น แสดงให้เห็นว่าอุเอะตะ อะกินะริผู้เขียน *อุเงะทซุโมะโนะงะตะริ* เคยศึกษาวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* และเป็นไปได้ว่างานเขียนของเขาน่าจะได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ไม่มากนักน้อยสำหรับตัวละครอิโอะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งใน *อุเงะทซุโมะโนะงะตะริ* นั้น ก็มีงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวว่าภาพลักษณ์ของตัวละครอิโอะระได้รับอิทธิพลจากภาพลักษณ์ของตัวละครโรกุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* เช่น คุโมะทซุ มะยุได้วิเคราะห์ไว้ว่า “โอะตะที่ถูกอิกิเรียวของอิโอะระคร่ำชีวิตไปนั้นเหมือนกับยุงโอะที่ถูกโรกุโจเอาชีวิตไปในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* อะกินะริได้บรรยายภาพวิญญานอาฆาตตามแบบของสมัยกลางหรือสมัยเอโดะ แต่เป็นภาพวิญญานร้าย (ものけ) สมัยเฮอัน” (雲津まゆ, 2008, p.13) นะงะมิทซุ ฟูมิโยะก็ได้กล่าวไว้ว่า “เรื่องการกลายเป็นวิญญานร้ายทั้ง ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่แล้วไปคร่ำชีวิตของหญิงที่เป็นศัตรูคู่อาฆาตนั้นชวนให้นึกถึงเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ*” (永光二美代, 1986, p.71)

แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของตัวละครทั้งสองดูแล้วพบว่า แม้ภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของอิโอะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* จะมีส่วนที่เหมือนกับโรกุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ดังที่มีผู้กล่าวไว้แล้ว แต่หากศึกษาวิเคราะห์ดูโดยละเอียดแล้วจะพบว่า มีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมและลักษณะเฉพาะของงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้น

ต่างยุคกัน การศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของตัวละครทั้งสองจึงเป็นประโยชน์ช่วยให้เห็นจุดเหมือนและจุดต่างของลักษณะงานวรรณกรรมสมัยเฮอันและสมัยเอโดะ และยิ่งช่วยให้เข้าใจความคิดความเชื่อของคนญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องวิญญานอาฆาตซึ่งมีพัฒนาการต่างไปตามยุคสมัยอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของอิโอะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ซึ่งอยู่ในหนังสือรวมเรื่องลึกลับสมัยเอโดะ *อุเงะทซุโมะโนะงะตะริ* กับภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของโรกุโจในวรรณกรรมสมัยเฮอันเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ*

3. สมมติฐาน

ภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของอิโอะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ได้รับอิทธิพลจากภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของโรกุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* แต่จะมีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างออกไปโดยภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของโรกุโจจะเน้นค่านิยมความงามแบบโมะโนะโนะอะวะระตามแบบวรรณกรรมสมัยเฮอัน ส่วนภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของอิโอะระจะเน้นความสยดสยองน่ากลัวเพื่อสอนให้เกรงกลัวกฎแห่งกรรมตามแบบวรรณกรรมสมัยเอโดะ

4. ขอบเขตและวิธีวิจัย

ศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของอิโอะระที่ปรากฏในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ในหนังสือรวมเรื่องลึกลับสมัยเอโดะ *อุเงะทซุโมะโนะงะตะริ* กับภาพลักษณ์วิญญานอาฆาตของโรกุโจในวรรณกรรมสมัยเฮอันเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* โดยอ้างอิงข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป สำหรับ

⁵ ตำนานที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือชื่อ *ชิอุไฮวหลานจือฮิ* 「四湖遊覧志余」 เล่ม 25 ที่เขียนโดยชาวราชวงศ์หมิงชื่อ เถียนหยูเฉิง (田汝成) ปรากฏเรื่องเล่าว่า หลั้วกวนจงแห่งราชวงศ์หยวนแต่งเรื่อง *สุยทงจวน* เป็นการทำบาปที่มอมเมาผู้คนด้วยนิยายเรื่องโกหก ลูกหลานจึงต้องรับกรรมเกิดมาเป็นไปถึงสามชั่วคน ในทำนองเดียวกัน นักแต่งนิยายสมัยเฮอันของญี่ปุ่นชื่อ มุระซะกิ ชิเกบุ (紫式部) ก็ได้รับผลกระทบนั้นเช่นเดียวกัน

ต้นฉบับวรรณกรรมเรื่อง *อุงะทซุโมะโนะงะตะริ* และ *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ที่อ้างอิงไว้ในบทความนี้ มาจากหนังสือชุด *ฉิมเป็นนิฮงโกะเต็นบุงะกุเส็นฉุ* (新編日本古典文学全集) ของสำนักพิมพ์ไฌงะกุกัน (小学館) ซึ่งได้ตีพิมพ์ไว้เมื่อค.ศ. 2003 และ ค.ศ. 2009 ตามลำดับ สำหรับคำแปลในส่วนของการข้อความที่อ้างอิงมาจากวรรณกรรมเรื่อง *อุงะทซุโมะโนะงะตะริ* นั้น ผู้วิจัยนำมาจากคำแปลในหนังสือ *เรื่องเล่าคินผนพรางจันทร์* ของสำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งผู้วิจัยและคณะผู้แปลได้ร่วมกันแปลวรรณกรรมเรื่องนี้ออกมาเมื่อ พ.ศ. 2558

บทความวิจัยชิ้นนี้ใช้ระบบถอดเสียงอักษรภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นผลงานวิจัยใน พ.ศ. 2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สิตสุวรรณ, ผศ.สุชาดา สัตยพงศ์, ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล (ปัจจุบันคือ ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะนิยนาวิน และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยคือ ผศ.ศุภกวีพร ชำนิโรคนานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนคำบางคำที่ใช้กันแพร่หลายแล้วยังคงใช้ตามความนิยมเดิม

5. ผลการวิจัยและบทวิเคราะห์

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโษะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* กับวิญญาณอาฆาตของโรคุโจในวรรณกรรมสมัยเฮอันเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* พบว่ามีจุดเหมือนและจุดต่างกันหลายประเด็น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์โดยแบ่งหัวข้อดังนี้คือ คำบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของวิญญาณอาฆาต ภาพวิญญาณอาฆาตที่ปรากฏ ฉากที่วิญญาณอาฆาตปรากฏ และความคิดความเชื่อที่สะท้อนจากเรื่อง โดยจะยกกรณีของโรคุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ขึ้นมาก่อน จากนั้นจึงยกกรณีของอิโษะระในเรื่อง *คิบุทซุโนะกะมะ* ซึ่งกล่าวกันว่าได้รับอิทธิพลจากเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* มาเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบ

5.1 คำบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของวิญญาณอาฆาต

ในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ผู้หญิงของเก็นจิที่ถูกอิเกะเรียของโรคุโจทำร้ายเป็นคนแรกก็คือยูงะโอะ (夕顔) ซึ่งถูกกระชากเอาวิญญาณไป

「おのがいとめでたしと見たてまつるをば尋ね思ほさで、かくことなることなき人を率ておはして、時めかしたまふこそ、いとめざましくつらけれ」とて、この御かたはらの人をかき起こさむとすと見たまふ。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語一』小学館、2009: 162)

“ทั้ง ๆ ที่ฉันรักท่านมากแต่ท่านกลับไม่ยอมมาหาฉัน กลับพาผู้หญิงที่ไม่ได้วิเศษอะไรมาพลอดรักกันอย่างนี้ คาดไม่ถึงจริง ๆ ใจฉันช่างเจ็บปวดรวดร้าวเหลือเกิน” หญิงนั้นว่าแล้วก็ดูกระชากยูงะโอะที่นอนอยู่ข้าง ๆ เก็นจิ

เก็นจิมีความสัมพันธ์กับโรคุโจชายาമായของมกุฎราชกุมารองค์ก่อนและสัญญาว่าจะไปหา แต่เก็นจิกลับมาหายูงะโอะ และในคืนนั้นเองเก็นจิก็ฝันเห็นมีผู้หญิงมาดูกระชากเอาตัวยูงะโอะไป พอตื่นขึ้นมาก็พบว่ายูงะโอะที่นอนอยู่ข้าง ๆ เสียชีวิตแล้ว เชะโตะอุชิ จะโกซุได้ให้ความเห็นเอาไว้ว่า “ภาพผู้หญิงที่เก็นจิเห็นในฝันไม่ได้เขียนระบุไว้ว่าเป็นโรคุโจ แต่จากคำพูดของผู้หญิงในฝันนั้นชวนให้คิดว่าจะเป็นวิญญาณของโรคุโจ” (瀬戸内寂聴, 1997, p.66) แม้ว่าฉากนี้จะไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเป็นวิญญาณของโรคุโจ แต่เนื่องจากหลังจากนั้นวิญญาณของโรคุโจก็ออกมาคร่ำครวญโอดโอยโนะอุเอะภรรยาหลวงของเก็นจิ และยังทำให้อนนะซันโนะมิยะภรรยาสาวของเก็นจิล้มป่วยและตัดสินใจบวช ดังนั้นนักวิชาการ

ญี่ปุ่นจึงสรุปกันว่าวิญญาณร้ายที่ฆ่ายูงะโอะในฉากดังกล่าวก็คือวิญญาณของโรคุโจ ในตอนดังกล่าวได้บรรยายความรู้สึกของโรคุโจด้วยคำว่า つられ ซึ่งมาจากคำว่า つらし (ทุกข์ระทม เจ็บปวดรวดร้าว) กล่าวคือโรคุโจรู้สึกเจ็บปวดใจที่เกินจำเป็นหาผู้หญิงอื่นแทนที่จะมาหาตน

นอกจากนี้ วิญญาณของโรคุโจยังออกมาเข้าสิงอะโอะอิโนะอุเอะ (葵の上) ภรรยาหลวงของเก็นจิ และทำให้อะโอะอิโนะอุเอะล้มป่วยจนเสียชีวิตไป

「かく参り来むともさらに思はぬを。物思ふ^{たましひ}人の魂はげにあくがる物になむありける」となつかしげにいひて、「なげきわび空にみだるる我が魂^{たま}を結びとどめよしたがひのつま」とのたまふ声、けはひ、その人にもあらず変りたまへり。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語二』小学館、2009: 40)

“ไม่เคยนึกฝันเลยว่าตัวข้าจะกลายเป็นวิญญาณออกมาข้างนอกอย่างนี้ วิญญาณของคนที่อาฆาตเค้นสามารถออกจากร่างมาได้จริงๆ” เสียงนั้นฟังดูคุ้นเคย “วิญญาณข้าจมอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์จนถึงกับโอบยิบออกจากร่างมาผูกติดสิ่งสร้างภรรยาท่านอยู่ ท่านลงหยุดข้าให้ได้สิ” เสียงที่กล่าวออกมาและลักษณะท่าทางนั้นดูเปลี่ยนไปราวกับว่าไม่ใช่อะโอะอิโนะอุเอะ

ขณะที่อะโอะอิโนะอุเอะกำลังตั้งครมกลัศรับกำหนดคลอดก็ถูกวิญญาณร้ายเข้าสิง เสียงและท่าทีของอะโอะอิโนะอุเอะเปลี่ยนไปเหมือนกับโรคุโจ ซึ่งเป็นการระบุว่าวิญญาณที่สร้างอะโอะอิโนะอุเอะในฉากนี้ก็คืออิริเียวของโรคุโจนั่นเอง โรคุโจอาฆาตเค้นอะโอะอิโนะอุเอะ ภรรยาหลวงของเก็นจิจนทำให้วิญญาณส่วนหนึ่งของโรคุโจออกจากร่างมาทำร้ายอะโอะอิโนะอุเอะ หลังจากให้อะโอะอิโนะอุเอะคลอดบุตรแล้วก็เสียชีวิต

หลังจากนั้น โรคุโจได้ติดตามลูกสาวไปอยู่ที่เมืองอิเซหลายปี หลังกลับมาเมืองหลวงแล้วก็ล้มป่วย จากนั้นไม่นานก็เสียชีวิต หลังจากโรคุโจเสียชีวิตแล้ววิญญาณของโรคุโจก็ยังมาทำให้มูระซะกิโนะอุเอะ (紫の上) ภรรยาอีกคนของเก็นจิล้มป่วย เก็นจิได้เชิญพระมาทำพิธีสวดและในตอนนั้นเองวิญญาณที่สร้างมูระซะกิโนะอุเอะอยู่ก็ได้กล่าวแสดงตัวออกมา

「わが身こそあらぬさまたれそれながらそらおぼれする君は君なり

いとつらし、つらし」と泣き叫ぶものから、...生きての世に、人よりおとして思し棄てしよりも、思ふどちの御物語のついでに、心よからず憎かりしありさまをのたまひ出でたりしなむ、いと恨めしく。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小学館、2009: 236)

“ตัวฉันตอนนี้เปลี่ยนไปไม่เหมือนแต่ก่อน แต่ตัวท่านซึ่งแต่ก่อนแต่ไรก็มีท่าทีเฉยชานั่นก็ยังคงเหมือนเดิมไม่มีผิด ช่างแสนเจ็บปวด เจ็บปวดใจเหลือเกิน... ตอนที่ฉันยังมีชีวิตอยู่ท่านก็ทอดทิ้งไม่สนใจใยดีในตัวฉัน ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อคราวก่อนตอนที่ท่านพูดคุยกับภรรยา ก็ได้พูดถึงตัวฉันว่า เป็นผู้หญิงที่ไม่ชวนพิศมัย ช่างน่าเค้นใจยิ่งนัก”

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหลังเสียชีวิตแล้ววิญญาณของโรคุโจก็ยังคงความอาฆาตเค้น โดยในที่นี้ก็มีการใช้คำว่า つらし และ 恨めし แสดงอารมณ์ความรู้สึกเจ็บปวดและคับแค้นใจของโรคุโจ โดยเฉพาะคำว่า つらし นั้นจะเห็นได้ว่าเป็นคำเดียวกับคำที่แสดงความรู้สึกของวิญญาณร้ายที่คร่าเอาชีวิตของยูงะโอะไป

หลังจากนั้น โรคุโจยังได้มาเข้าสิงอนนะซันโนะมิยะ (女三の宮) ภรรยาอีกคนของเก็นจิด้วย อนนะซันโนะมิยะมีความสัมพันธ์ลับ ๆ กับคะมิวะจิ (柏木) และตั้งครม

เกินจิริเรื่องนี้เข้าโดยบังเอิญทำให้อนนะซันโนะมียะรู้สึก
ละลายใจไม่กล้าสู้หน้าเกินจิ หลังจากคลอดบุตรของคะมิวะจิ
แล้ว อนนะซันโนะมียะก็ตัดสินใจบวช ในคืนหลังพิธีบวช
วิญญาณของโรกุโจซึ่งเสียชีวิตไปแล้วได้ปรากฏร่างออก
มาให้เห็นและกล่าวว่าได้สิงอยู่ในตัวอนนะซันโนะมียะมา
หลายวันแล้ว

御物の怪出で来て、「かうぞあるよ。いとか
しこう取り返しつと、一人をば思したりしが、い
と妬かりしかば、このわたりにさりげなくてなん
日ごろさぶらひつる。今は帰りなん」とてうち笑
ふ。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』
小学館、2009: 310)

วิญญาณร้าย(ของโรกุโจ)ได้ปรากฏร่างและกล่าว
พร้อมเสียงหัวเราะว่า “เห็นไหมละ ในที่สุดข้าก็สามารถ
เข้าสิงภรรยาท่านจนได้ ท่านเอาแต่คิดถึงนาง ทำให้ข้า
รู้สึกซึ่งขังเป็นยั้งนัก วิญญาณข้าก็เลยมาจนถึงที่นี่ หลาย
วันมานี้ก็ได้สิงสู่ร่างนี้ ตอนนี้ข้าจะออกจากร่างนี้ไป
เสียที”

จากการที่วิญญาณของโรกุโจกล่าวว่าได้เข้าสิง
อนนะซันโนะมียะมาหลายวันแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าการ
ตัดสินใจออกบวชของอนนะซันโนะมียะนั้นน่าจะมีส่วน
เกี่ยวข้องกับโรกุโจ สะเซงะวะ มะเซะสะรุได้กล่าวเกี่ยว
กับการที่อนนะซันโนะมียะถูกเข้าสิงว่า “ความเป็นเด็ก
ของ อนนะซันโนะมียะนั้นเป็นเหตุให้ถูกวิญญาณร้ายเข้า
สิงได้ง่าย” (長谷川政春, 1982, p.29) เมื่อลองย้อนดู
ฉากที่อนนะซันโนะมียะเกิดความคิดอยากบวชนั้นจะ
เห็นว่ามีการใช้คำบรรยายอารมณ์ความรู้สึกไว้ดังนี้

さのみこそは思し隔つこともまさらめと恨
めしう、わが身つらくて、尼にもなりなばやの御
心つきぬ。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小
学館、2009: 301)

ท่าทีของสามีที่ยิ่งห่างเหินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่นนี้ช่วง
นำแค้นใจนัก ตัวฉันรู้สึกเจ็บปวดใจ คิดอยากจะบวชช
เสียให้รู้แล้วรู้รอด

ในฉากดังกล่าวมีการใช้คำว่า 「恨めし」 (นำแค้น
ใจ) และ 「つらし」 (เจ็บปวดใจ) แสดงความรู้สึกของ
อนนะซันโนะมียะขณะคิดออกบวช ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็น
คำเดียวกับที่วิญญาณอาฆาตของโรกุโจเคยกล่าวพูด
ออกมา ผู้วิจัยได้ลองสืบค้นดูการใช้คำแสดงอารมณ์ความ
รู้สึกของอนนะซันโนะมียะในฉากอื่น ๆ แล้วพบว่าในฉาก
อื่น ๆ ไม่มีการใช้สองคำนี้อยู่เลย แต่จะใช้คำแสดงความ
รู้สึกทุกขี้อื่นแทน เช่น 「うし」 (ทุกข์ใจ) 「悲しい」
(เศร้าใจ) 「心細し」 (จิตใจหดหู่) 「つつまし」 (หวั่น
ใจ) โดยเฉพาะคำว่า 「うし」 มีปรากฏใช้ค่อนข้างบ่อย
ดังนั้นจึงวิเคราะห์ได้ว่า จากการที่คำว่า 「恨めし」 และ
「つらし」 มีปรากฏใช้กับอนนะซันโนะมียะเฉพาะตอน
ที่คิดออกบวชเท่านั้นและจากการที่สองคำนี้เป็นคำที่วิญญาณ
อาฆาตของโรกุโจมักใช้ จึงเป็นไปได้ว่าผู้เขียนอาจใช้คำ
ดังกล่าวนี้เพื่อบ่งบอกเป็นนัยแก่ผู้อ่านว่าในตอน
ที่อนนะซันโนะมียะเกิดความคิดที่จะออกบวชนั้น อนนะ-
ซันโนะมียะกำลังถูกวิญญาณของโรกุโจเข้าสิง การที่โรกุโจ
มาเข้าสิงอนนะซันโนะมียะนั้นก็เพื่อทำให้อนนะซันโนะมียะ
เกิดความคิดออกบวช จะได้เป็นการกำจัดผู้หญิงอีกคน
หนึ่งให้พ้นออกไปจากชีวิตของเกินจินนั่นเอง

ส่วนในเรื่อง คิบุชิซุโนะกะมะะ อิโษะระซึ่งถูกโม่ตะโร
ผู้เป็นสามีทอดทิ้งก็เกิดความคับแค้นใจ โดยในเรื่องได้
บรรยายอารมณ์ความรู้สึกของอิโษะระไว้ดังนี้

いつの比より軀の津の袖といふ妓女にふかく
なじみて、遂に贖ひ出だし、ちかき里に別荘をし
つらひ、かしこに日をかさねて家にかへらず。磯良
これを怨みて、或は舅姑の忿に托て諫め、或いは
徒なる心をうらみかこてども、大虚にのみ聞きな
して、後は月をわたりてかへり来らず。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 345)

ตั้งแต่เมื่อใดก็ไม่ทราบ โม่ตะโรกลับไปสนิทสนม
ติดพันหญิงบริการแห่งเมืองโทะโมะโนะที่ซุชิซุชิโอะซะตะ
ในที่สุดก็รับมาเลี้ยงดูและสร้างบ้านพักให้อยู่ที่หมู่บ้าน
ใกล้ ๆ กันนั้น โม่ตะโรอยู่ที่นั่นตลอดทั้งกลางวันและ
กลางคืนไม่ยอมกลับบ้าน อิโษะระรู้สึกแค้นใจ ยามที่พ่อ
แม่สามีโทษว่าโม่ตะโรด้วยความโกรธ อิโษะระก็จะคอย
ทัดทาน แต่บางครั้งก็จะกล่าวดัดพ้อความเจ้าชู้หลายใจ
ของสามี โม่ตะโรก็จะทำเป็นหูทวนลม ภายหลังถึงกับไม่
ได้กลับบ้านเลยเป็นเวลาหลายเดือน

金を得て密に家を脱れ出で、袖なるものを□
して、京の方へ逃のぼりける。かくまでたばかり
れしかば、今はひたすらにうらみ歎きて、遂に重
き病に臥にけり。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 347)

พอโม่ตะโรได้เงินแล้วก็แอบหลบหนีออกจากบ้าน
พาโอะซะตะหนีไปยังเมืองหลวง ถูกหลอกถึงขนาดนี้ มาถึง
ตอนนี้อิโษะระได้แต่เจ็บแค้นใจ (แค้นปนเสียใจ) ในที่สุด
ก็ป่วยหนักจนถึงขั้นล้มหมอนนอนเสื่อ

จากที่ยกมาข้างต้นจะเห็นถึงความรู้สึกของอิโษะระต่อ
การที่โม่ตะโรไปมีผู้หญิงอื่นแสดงออกด้วยคำว่า
「うらみ」 ซึ่งหมายถึงความแค้นใจ นอกจากนี้จากคำ
พูดของนักพรตที่โม่ตะโรไปขอคำแนะนำก็ได้กล่าวถึง
ความอาฆาตแค้นฝังลึกของอิโษะระด้วยว่าถึงแม้จะคร่า
ชีวิตของโอะซะตะหญิงคนรักของโม่ตะโรไปแล้วแต่ก็ยังไม
อาจคลายความอาฆาตแค้นลงได้

災すでに窮りて易からず。さきに女の命をう
ばひ、怨み猶尽ず。足下の命も旦夕にせまる。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 353)

เคราะห์ของท่านจนตัวใกล้เข้ามาแล้ว ไม่ใช่เรื่อง
ง่ายเลย ตอนแรกก็คร่าชีวิตของหญิงคนนั้น แต่ก็ยังไม่
อาจคลายความอาฆาตแค้นลงได้ ชีวิตของท่านเองก็จวน
เจียนจะถูกคร่าเอาไปไม่คืนนี้ก็พຽນนี้

จะเห็นว่ามีการใช้คำว่า 「うらみ」 กล่าวถึงความ
อาฆาตแค้นของอิโษะระอยู่หลายครั้งในเรื่อง โดยคำดัง
กล่าวก็มีรากศัพท์เดียวกับคำว่า 「恨めし」 ที่โระกุโงะมิก
ใช้ กล่าวคือมาจากคำกริยา 恨む (うらむ) นั่นเอง
นอกจากนี้ หลังจากที่เขาชีวิตของโอะซะตะไปแล้ว อิโษะระ
ก็ยังคงเคียดแค้นอาฆาตโม่ตะโรโดยได้ล่องลางโม่ตะโร
เข้าไปเจอในป่า

あるじの女屏風すこし引きあけて、「めづら
しくもあひ見奉るものかな。つらき報ひの程しら
せまゐらせん」といふに、

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 353)

นายหญิงนั้นแหม่ฉากกันออกเล็กน้อยแล้วกล่าวว่า “ช่างน่าประหลาดใจเหลือเกินที่ได้มาพบเจอท่านในที่นี้ ข้าจะให้ท่านได้รู้ซึ่งถึงรสชาติของการแก้แค้นสนองคืน อันแสนเจ็บปวด”

วิญญาณอาฆาตของอิโอะระที่ออกมาแก้แค้นโมเตโร นี่ไม่ใช่อีกิเรียวหรือวิญญาณที่แยกออกมาจากร่างในขณะที่ที่อิโอะระยังมีชีวิตอยู่แบบตอนที่มาเอาชีวิตของ โอะระตะไป เนื่องจากขณะนี้อิโอะระได้เสียชีวิตแล้ว วิญญาณดังกล่าวจึงเป็นวิญญาณประเภทผีเรียวหรือ วิญญาณของคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ในฉากดังกล่าวมีการ ใช้คำว่า 「つらき報ひ」 สื่อความหมายถึงการแก้แค้น สอนองคืนอันแสนเจ็บปวด อิโอะระเคยต้องเจ็บปวดใจกับ การถูกโมเตโรทอดทิ้ง ตอนนี้จึงถึงคราวที่โมเตโรจะ ต้องถูกสนองคืนความเจ็บปวดทุกข์ทรมานบ้าง ในที่นี้ใช้ คำว่า 「つらし」 แสดงถึงความรู้สึกเจ็บปวดทุกข์ ทรมานนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคำคำเดียวกับที่วิญญาณ อาฆาตของโระกุโจมักใช้อีกเช่นกัน ผู้วิจัยจึงคิดว่าการใช้ คำที่เหมือนกันทั้ง 「つらみ」 และ 「つらし」 นี้ก็น่า จะเป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่สนับสนุนความเห็นที่ว่า ภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโอะระได้รับอิทธิพล จากภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของโระกุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะซะตะริ*

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของ อิโอะระจะได้รับอิทธิพลจากภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาต ของโระกุโจ แต่ก็มีรายละเอียดบางอย่างที่แตกต่างออกไป ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.2 ภาพวิญญาณอาฆาตที่ปรากฏ

ในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะซะตะริ* ฉากที่เก็นจิฝัน เห็นมีหญิงมาอุทิศกระซางยูงะโอะนั้นบรรยายไว้ดังนี้

まくらがみ
御枕上にいとをかしげなる女みて、...この
御かたはらの人をかき起こさむとすと見たまふ。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語一』小
学館、2009: 162)

เก็นจิฝันว่าตรงข้างหมอนมีผู้หญิงหน้าตางดงาม มากนั่งอยู่...หญิงนั้นว่าแล้วก็อุทิศกระซางยูงะโอะที่นอน อยู่ข้าง ๆ เก็นจิ

หญิงคนดังกล่าว (โระกุโจ) มีหน้าตางดงาม (をかし) ทั้ง ๆ ที่เป็นวิญญาณร้ายมาคร่าชีวิตยูงะโอะแต่ไม่ได้ มีหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัวแต่อย่างใด เมื่อดูฉากที่ อะโอะอิโนะอะอุเอะถูกวิญญาณร้ายของโระกุโจเข้าสิงจะ เห็นว่ามีการใช้คำว่า 「をかし」 บรรยายอะโอะอิโนะ- อุเอะไว้หลายครั้ง

いとをかしげにて、御腹はいみじう高う
て、...をかしかりけれと見ゆ。...いとをかしげな
る人の、いたう弱りそこなはれて、

ข้างงดงามยิ่งนัก มีเพียงส่วนท้องที่พูนสูงขึ้น(กำลัง ตั้งครรภ์)...ข้างงดงามยิ่ง...ภรรยาผู้งดงามนี้สภาพ ร่างกายอ่อนแอยิ่งนัก

(『新編日本古典文学全集 源氏物語二』小
学館、2009: 38,44)

ก่อนหน้าที่จะอะโอะอิโนะอะอุเอะจะล้มป่วย ใน วรรณกรรมไม่เคยมีการบรรยายความงามของอะโอะอิ- โนะอะอุเอะมาก่อน ความงามที่ไม่ได้ปรากฏให้เห็นในตัวของ อะโอะอิโนะอะอุเอะในยามปรกติกลับปรากฏขึ้นหลังจาก

ถูกโรคุโจเข้าสิงทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นอะโอะอิโนะอุเอะอยู่ในสภาพที่อ่อนแอเพราะตั้งครร์อยู่ซึ่งไม่น่าจะคงทนงกว่ายามปกติ จึงวิเคราะห์ได้ว่าผู้เขียนอาจใช้คำว่า をかし สื่อโยงเป็นนัยถึงโรคุโจ เนื่องจากในเรื่องมักมีการใช้คำ ๆ นี้บรรยายความงามของโรคุโจอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งโดยปกติแล้วคำว่า をかし มีหลายความหมายเช่น งดงามแจ่มใส น่ารัก น่าสนใจ แต่ในกรณีของโรคุโจ ใช้สื่อความหมายว่า “งามเลิศ น่าชื่นชม” ชุสุกิ ชะโตะมิให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “อาจกล่าวได้ว่าคำ ๆ นี้เป็นคำบรรยายความงามของโรคุโจ แต่ความงามที่ว่านั้นก็เป็นกลางบอกเหตุล่วงหน้าถึงความตายที่กำลังมาเยือนผู้ที่ถูกโรคุโจเข้าสิงด้วย” (鈴木里美, 1999, p.37) หลังจากที่โรคุโจเสียชีวิตแล้ว วิญญาณก็ยังมาตามรังควานผู้หญิงของเก็นจิอีกโดยได้มาเข้าสิงและทำให้มูระซะกิโนะอุเอะล้มป่วย โดยวิญญาณนั้นได้ออกมาพูดตัดพ้อเก็นจิ ดังในฉากต่อไปนี้

泣き叫ぶものから、さすがにもの恥ぢしたる
けはひ変わらず、なかなかいと疎ましく心憂ければ、もの言はせじと思す。

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小学館、2009: 236)

(วิญญาณนั้น) ตะโกนร่ำร้องแต่ทว่าทำที่ที่แสดงออกถึงความอับอายนั้นก็ยังคงเหมือนกับโรคุโจเมื่อสมัยก่อน ไม่เปลี่ยนแปลงเลยแม้แต่น้อย ขวนให้รู้สึกน่าชิงชังยิ่งนัก ไม่อยากให้วิญญาณนั้นเอ่ยคำพูดอะไรต่ออีก

ท่าทีของวิญญาณนั้นเหมือนกับโรคุโจสมัยก่อนไม่เปลี่ยนแปลงแม้แต่น้อย แม้จะบรรยายว่าทำที่ที่แสดงออกนั้นน่าชิง แต่ก็ได้มีการบรรยายรูปลักษณ์หน้าตาที่น่าเกลียดน่ากลัวของวิญญาณนั้นแต่อย่างใด ซึ่งจะเห็นว่า จะต่างกับวิญญาณร้ายในวรรณกรรมอื่น ๆ ที่มีบรรยายให้วิญญาณร้ายดูน่าเกลียดน่ากลัว

ส่วนลักษณะของอนนะซันโนะมียะที่ถูกโรคุโจเข้าสิงทำให้เกิดความคิดที่จะออกบวชนั้นบรรยายไว้ดังนี้

「え生きたるまじき心地なむしはべるを、かかる人は罪も重かなり、尼になりて、もしそれによ生きとまると試み、また亡くなるとも、罪を失ふことにもやとなむ思ひはべる」と、常の御けはひよりはいとおとなびて聞こえたまふを、

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小学館、2009: 301)

“รู้สึกเหมือนคงไม่อาจจะมีชีวิตยืนยาวต่อไปได้ หากตายไปทั้งอย่างนี้ก็คงจะบาปหนัก อยากจะออกบวชเพื่อว่าบุญคุณนั้นอาจจะช่วยยืดอายุต่อไปได้ และถึงแม้จะตายไปก็ตาม อาณิสสของการบวชก็คงจะช่วยบรรเทาบาปกรรมลงได้บ้าง” น้ำเสียงนั้นฟังดูเป็นผู้ใหญ่กว่าที่เคยมาก

ในเรื่อง เก็นจิโมะโนะอะวะตะริ มักจะมีการบรรยายถึงความเป็นเด็กของอนนะซันโนะมียะอยู่บ่อยครั้ง แต่ในฉากดังกล่าวอนนะซันโนะมียะกลับดูเป็นผู้ใหญ่ (おとなびて) ผิดไปจากที่เคยเป็นมา แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงหลังจากถูกโรคุโจเข้าสิง ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไม่มีการบรรยายความน่าเกลียดน่ากลัวของวิญญาณอาฆาตที่มาสิงร่างแต่อย่างใด ภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของโรคุโจที่มาทำร้ายบรรดาผู้หญิงของเก็นจิยังคงงดงาม ไม่ได้มีภาพที่น่ากลัว แต่เน้นบรรยายอารมณ์ความรู้สึกของวิญญาณอาฆาตผ่านคำพูดและท่าทีที่แสดงออกถึงความคับแค้น ให้ผู้อ่านรู้สึกสะท้อนใจร่วมไปกับตัวละคร เน้นอารมณ์ความงามแบบโมะโนะโนะอะวะระระ (もののあはれ) หรืออารมณ์ความงามในแบบเศร้ายิ่งสะท้อนใจ ซึ่งเป็นลักษณะที่มักพบได้บ่อยในวรรณกรรมสมัยเอโดะ

ส่วนเรื่อง คิบุซุโนะกะมะ นั้น ภาพของอิโษะระ ในตอนต้นเรื่องเป็นภาพของหญิงสาวชาติตระกูลดีมีคุณสมบัติเพียบพร้อม อีกทั้งยังเอาใจใส่งานบ้าน ประณีตดี พ่อแม่ของสามีเป็นอย่างดี พยายามทำความดีเข้าสู่ถึงแม่ สามีจะไปติดพันหญิงอื่นก็ตาม แต่หลังจากถูกสามีทอดทิ้งโดยหลอกเอาเงินไปและหลบหนีไปพร้อมกับหญิงคนรัก อิโษะระก็กลับกลายเป็นวิญญาณอาฆาตมาคร่ำครวญ หญิงคนรักของสามีและภายหลังยังมาเอาชีวิตของสามีไปด้วย ทัซึเกะตะ ฌิโนะได้วิเคราะห์เกี่ยวกับชื่อของตัวละครตัวนี้ไว้ว่า “อิโษะระ” เป็นชื่อของเทพแห่งทะเลองค์หนึ่ง ที่มีรูปลักษณะน่าเกลียดน่ากลัว และเนื่องจากอภายรูป ลักษณะของตนเองจึงไม่ค่อยปรากฏตัวออกมาให้เห็น เทพองค์นี้เป็นเทพที่คนสมัยเอโดะรู้จักคุ้นเคยดี การนำไปใช้เป็นชื่อของตัวละครสาวสวยชาติตระกูลดีอย่างในเรื่องนี้น่าจะเป็นการสื่อถึงลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัว (醜い性) ที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจซึ่งไม่แสดงออกมาให้เห็นภายนอกของตัวละครตัวนี้” (塚田紫乃, 1994, pp.54-55)

ในเรื่อง คิบุซุโนะกะมะ ตอนที่อิโษะระกำลังป่วยหนัก วิญญาณของอิโษะระได้ออกจากร่างมาทำให้โษะตะหญิงคนรักของโษะตะโรล้มป่วยจนเสียชีวิตไป ดังในตอนที่ยกมาต่อไปนี้

しかるに袖、風のこちといひしが、何とな
こころ 風のけ
く悩み出でて、鬼化のやうに狂はしげなれば、こ
わがはひ かみ かみ
こに來りて幾日もあらず、此の禍に係る悲しさ
もの いだ たす
に、みづからも、食さへわすれて抱き扶くれども、
ね むねせま たへ
只音をのみ泣きて、胸窮り堪がたげに、さむれ
いきすだま
ば、常にかはるともなし。窮鬼といふものにや、
ふるさと すて ひとり くる
古郷に捨し人のもしやと独むね苦し。彦六これを
いさ えき
諫めて、「いかでさる事のあらん。疫といふもの
なや あつ
の悩ましきはあまた見來りぬ。熱き心少しさめたら
ゆめ
んには、夢わすれたるやうなるべし」と、やす
げにいふぞたのみなる。看みる露ばかりのしるし
みる
もなく、七日にして空しくなりぬ。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 347)

แต่แล้วโษะตะซึ่งมีอาการเหมือนกับแค่เป็นหวัดในตอนแรก กลับมีอาการแย่งลง เพื่อคลั่งราวกับมีวิญญาณร้ายเข้าสิง มาถึงที่นี่เพียงไม่กี่วัน โษะตะกลับต้องมาอยู่ในสภาพอันย่ำแย่น่าสงสารเช่นนี้ โษะตะโรถึงกับลืมหืมตา คอยเฝ้าดูและอยู่ตลอด แต่โษะตะกลับเอาแต่ส่งเสียงร่ำไห้ ดูราวกับว่าอดอดจนทนไม่ได้ แต่พอใช้ลดลงก็มีสภาพเหมือนปกติไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ‘หรือว่าจะถูกวิญญาณคนเป็นทำร้าย อาจจะเป็นวิญญาณภรรยาเราที่ถูกเราทิ้งไว้ที่บ้านเกิด’ โษะตะโรรู้สึกกลัวร้าวรานในหัวอก อิโษะระถูกล่าให้กำลังใจว่า “เรื่องแบบนั้นจะมีได้ยังไงกัน ข้าได้รู้ได้เห็นอาการป่วยมามากมาย พอใช้ลดลงหน่อยเดียวอาการก็จะดีขึ้นเองราวกับตื่นจากฝันนั้นแหละ” โษะตะโรรู้สึกเบาใจเมื่อได้ยินอิโษะระพูดราวกับว่าเป็นเรื่องไม่หนักหนาอะไร แต่ทว่าดูไปแล้วอาการกลับไม่ดีขึ้นเลยแม้แต่น้อย ผ่านไป 7 วันโษะตะก็เสียชีวิต

ในฉากดังกล่าวไม่ได้บอกแน่ชัดว่าโษะตะถูกวิญญาณร้ายตนใดเข้าสิง มีเพียงข้อสันนิษฐานของโษะตะโรที่คิดว่าอาจจะเป็นวิญญาณคนเป็นหรืออิกิเรียวของอิโษะระที่ตามมารังควาน การที่อิโษะระไม่ได้แสดงตัวตนชัดเจนออกมา อาจเนื่องมาจากว่ายังคงมีเป้าหมายต่อไปอยู่ที่ตัวโษะตะโร จึงยังไม่แสดงตนออกมาเพื่อไม่ให้โษะตะโรตื่นตัว รูปแบบของอิกิเรียวที่เข้าสิงทำให้คนที่ตนอาฆาตแค้นล้มป่วยโดยไม่แสดงตนออกมาชัดเจนเช่นนี้มีลักษณะเหมือนกับอิกิเรียวที่มักปรากฏในวรรณกรรมสมัยเอโดะจากที่ผู้วิจัยเคยศึกษาเกี่ยวกับภาพของอิกิเรียวในวรรณกรรมญี่ปุ่นนั้นพบว่า “ในวรรณกรรมตั้งแต่สมัยเอโดะเรื่อยมาจนถึงสมัยกะมะกุระ-มูโระมะชินั้น จะพบว่าอิกิเรียวมักจะไม่ปรากฏตัวตนให้เห็นชัด มักเป็นในรูปของการเข้าสิงทำร้ายผู้คน โดยผู้ที่ถูกอิกิเรียวตามรังควานจะไม่ทราบว่าอิกิเรียวตนนั้นเป็นใคร ต้องอาศัยการคาดเดาเอาเอง

หรือใช้วิธีอันเชิญวิญญาณนั้นให้เข้าสิงร่างทรงเพื่อวิญญาณ
คนนั้นจะได้พูดแสดงตัวตนออกมา แต่ในวรรณกรรมสมัย
เอโดะเป็นต้นมา อิกิเรียจะปรากฏออกมาให้เห็นเป็นรูป
ร่างที่ชัดเจน สามารถระบุตัวตนของอิกิเรียนั้นได้ และ
มีลักษณะที่จับต้องได้ เช่น เข้ามากัดหรือบีบคอทำร้าย
และมีบางกรณีที่อิกิเรียปรากฏให้เห็นแต่เพียงศีรษะของ
คน ๆ นั้น” (อรรถยา สุวรรณระดา, 2561, น.109-110)
เรื่อง *คิบุชิซุโนะกะมะ* เป็นวรรณกรรมสมัยเอโดะ แต่รูป
แบบของอิกิเรียที่ปรากฏในเรื่องกลับมีลักษณะเหมือน
กับของสมัยเฮอัน ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากเรื่อง
เก็นจิโมะโนะซะงะตะริ แต่หลังจากที่อิโษะระเสียชีวิตแล้ว
ก็ได้ออกมาสร้างความโศกเศร้าโดยได้ปรากฏร่างให้เห็นด้วย
รูปลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัว

驚ふるさときて見れば、古郷に残せし磯良なり。顔の
色いと青いそらざめて、たゆまなこき眼さしすざましく、我を指た
る手の青くほそりたる恐ろしさに、「あなや」と
叫さけんでたふれ死す。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 353)

โศกเศร้ารู้สึกตื่นตระหนก พอมองไปก็พบว่า
อิโษะระที่ตนทิ้งไว้ที่บ้านเกิดนั่นเอง สีหน้าของอิโษะระ
ซีดเขียว ตาลึกโหล่น่าสะพรึงกลัว นิ้วผมซีดขี้มายังโศกเศร้า
“อ้า...ก” โศกเศร้าโศกโกรธด้วยความหวาดกลัวพลาง
ล้มพับสิ้นสติไป

ในฉากดังกล่าว อิโษะระได้แสดงตัวออกมาให้เห็น
ด้วยรูปลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัว ความน่าสะพรึงกลัว
(恐ろしさ) นั้นทำให้โศกเศร้าตกใจและหวาดกลัวจนถึง
กับสลบไป เมื่อพิจารณาดูแล้วจะพบว่ากรณีของอิโษะระ
จะคล้ายกับการณ์ของโรคุโจในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะซะงะตะริ*
กล่าวคือตอนยังมีชีวิตอยู่ก็กลายเป็นอิกิเรีย และหลัง

จากเสียชีวิตไปแล้วก็กลายเป็นนิรียะออกมาทำร้ายคน
ที่ตนอาฆาตแค้น แต่เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่ามิจูที่
แตกต่างกัน กล่าวคือเป้าหมายความอาฆาตแค้นของ
โรคุโจก็คือผู้หญิงของเก็นจิ แต่เป้าหมายความอาฆาต
แค้นของอิโษะระนั้นไม่ใช่ผู้หญิงของสามีเท่านั้น แต่ตัว
สามีเองก็เป็นเป้าหมายด้วย ความแตกต่างนี้อาจ
เนื่องจากว่าสถานภาพของโรคุโจกับอิโษะระไม่เหมือน
กัน โรคุโจไม่ได้อยู่ในสถานะภรรยาของเก็นจิ จึงเป็น
ธรรมดาที่เก็นจิจะให้ความสำคัญกับอะโอะอิโนะอุเอะ
ซึ่งเป็นภรรยาเอกมากกว่า โรคุโจจึงไม่ได้อาฆาตแค้น
เก็นจิ แต่กลับอิจฉาภริยาภรรยาของเก็นจิแทน ส่วนกรณี
ของอิโษะระนั้นอยู่ในสถานะภรรยาที่ถูกต้อง แต่กลับถูก
สามีหลอกหลวงและทอดทิ้ง อิโษะระจึงรู้สึกเจ็บแค้นจน
กลายเป็นวิญญาณร้ายออกมาเอาชีวิตของสามีในที่สุด

หลังจากที่อิโษะระปรากฏตัวให้เห็นในฉากดังกล่าว
ความน่าสะพรึงกลัวและความคับแค้นใจที่อิโษะระมีต่อ
โศกเศร้าถูกบรรยายไว้อีกหลายครั้งในเรื่อง

其の夜三更さんかうの比ころおそろしきこゑして「あなに
くや。ここにたふとき符ふもん文まうけを設ふつるよ」とゆぶや
きて復ふたび声なし。おそろしきのあまりに長き夜を
かこつ。... 松ただふく風物しもやをたふすがごとく、雨さ
へふりて常ならぬ夜まじのさまに、... 下屋ひかりの窓おしの紙
にさと赤き光すざまさして、「あなにくやここにも貼
るよ」といふ声、深き夜にはいとど凄とわきしく、...
明けたる戸かへ腋なまなまの壁そそに腥ながき血な灌なぎ流なれて地につ
たふ。されど屍しかばねも骨ほねも見えず。月あかりに見れ
ば、軒のきの端つまにもものあり。ともしび火さきを捧てらげて照
見るに、男もとどりの髪かみの髻もとどりばかりかかきりて、外には露ば
かりのものもなし。浅あましくもおそろしきは筆に
つくすべうもあらずなん。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 353-355)

ในยามสามของคืนนั้นมีเสียงอันน่าสะพรึงกลัวดังขึ้นว่า “ช่างน่าแค้นใจนัก ตรงนี้มียันต์ศักดิ์สิทธิ์ติดเอาไว้” แล้วก็ไม่มีเสียงอื่นได้อีก ช่างน่าสะพรึงกลัวยิ่งนัก โมะเตโรได้แต่โทษว่าคำคืนมนต์ช่างยาวนานเสียเหลือเกิน ลมที่พัดต้นสนรุนแรงราวกับจะพัดข้าวของให้ล้มลง แม้แต่ฝนยังตกลงมา สภาพการณ์ไม่เหมือนกับคำคืนปรกติ ตรงหน้าต่างห้องปรากฏแสงสีแดงสาดส่องอยู่ “อา ช่างน่าแค้นใจนัก ตรงนี้มียันต์ติดไว้” เสียงที่ได้ยินในยามดึก เช่นนี้ฟังดูช่างน่าสะพรึงกลัว ... ตรงกำแพงเหนือประตูที่เปิดทิ้งไว้มีเลือดสด ๆ ไหลเป็นทางหยดลงมายังพื้นดิน แต่กลับไม่พบซากศพหรือกระดูก พอสอดส่องดูโดยอาศัยแสงจันทร์ ก็พบอะไรบางอย่างห้อยอยู่ตรงชายคาบ้าน พอชูปไฟส่องดูชัด ๆ ก็พบแต่ปอยผมหางม้าของผู้ชาย ห้อยอยู่เท่านั้นไม่มีสิ่งอื่นได้อีก ความน่าสะพรึงกลัวนั้นไม่อาจเขียนบรรยายด้วยปากออกมาได้หมด

จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำว่า 「恐ろし」 และ 「に < し」 เน้นย้ำถึงความน่ากลัวสยดสยองและความคับแค้นใจของอิโษะระอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งในจุดนี้จะต่างจากกรณีของโระกุโจที่ไม่ได้มีการบรรยายความสยดสยองน่ากลัวแต่อย่างใด จากทั้งหมดนี้สรุปได้ว่าภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโษะระขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นจะเหมือนกับกรณีของโระกุโจ กล่าวคือจะเป็นในรูปของอภิปริศที่เข้ามาเข้าสิงทำให้คนที่ตนอาฆาตแค้นล้มป่วยโดยไม่ได้แสดงรูปลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัวออกมาให้เห็น แต่ทว่าภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตของอิโษะระหลังจากเสียชีวิตแล้วกลับมีลักษณะที่ดูน่ากลัวสยดสยอง เหมือนกับภาพลักษณ์วิญญาณอาฆาตส่วนใหญ่ที่พบในนิยายเรื่องลับสมัยเอโดะเรื่องอื่น ๆ ที่มักเน้นความน่ากลัวให้ผู้อ่านรู้สึกตื่นเต้นชวนติดตาม ลักษณะที่เน้นความลึกลับน่ากลัวนี้ยังเห็นได้จากการบรรยายฉากในเรื่องด้วย ซึ่งจะขอกล่าวถึงเพิ่มเติมในหัวข้อถัดไป

5.3 ฉากที่วิญญาณอาฆาตปรากฏ

ฉากในคืนที่เก็นจิฝันเห็นมีผู้หญิง (โระกุโจ) มาอุทิศระฆากยุงะโอะนั้นเป็นช่วงวันเพ็ญเดือนแปด ดังในตอนที่ยกมานี้

八月十五夜、隈なき月影、

(『新編日本古典文学全集 源氏物語一』小学館、2009: 155)

ในคืนวันที่สิบห้าเดือนแปด แสงจันทร์ส่องสกา

ส่วนฉากตอนที่อะโอะอิโนะอุเอะภรรยาของเก็นจิเสียชีวิตหลังจากถูกโระกุโจเข้าสิงจนป่วยหนักนั้นก็เป็นช่วงเดือนแปดเช่นเดียวกัน

にじふよ にち ありあけ

八月廿余日の有明なれば、空のけしきもあはれ少なからぬに、

(『新編日本古典文学全集 源氏物語一』小学館、2009: 48)

วันที่ยี่สิบกว่าในเดือนแปด พระจันทร์ส่องสว่าง สภาพท้องฟ้าชวนให้รู้สึกเศร้าใจอยู่ไม่น้อย

เกี่ยวกับการที่วิญญาณคนเป็นของโระกุโจปรากฏออกมาในช่วงเดือนแปดนั้น ผู้วิจัยได้เคยทำวิจัยและวิเคราะห์ไว้ดังนี้ “กรณีของยุงะโอะและอะโอะอิโนะอุเอะซึ่งเสียชีวิตเนื่องจากวิญญาณคนเป็นของโระกุโจนั้น ผู้เขียนได้ระบุเดือนที่ตายเอาไว้อย่างแน่ชัดว่าเป็นเดือนแปด ทั้งนี้เนื่องจากเดือนแปดน่าจะเป็นเดือนที่สภาพจิตใจของโระกุโจได้รับความกดดันจากเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต จนกระทั่งปรากฏร่างออกมาเป็นวิญญาณคนเป็นได้ง่ายที่สุด เพราะเป็นเดือนครบรอบการสิ้นพระชนม์ของสามิ (โระกุโจเป็นชายาม่ายของมกุฎราชกุมารองค์ก่อน) และยังเป็นช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วงซึ่งมีบรรยากาศชวนให้จิตใจ

ห้วนไหวง่าย อีกทั้งเลขแปดยังเป็นตัวเลขที่แสดงถึงพลังอำนาจอันลึกลับซึ่งสอดคล้องกับภาพลักษณ์วิญญาณคนเป็นของโรคุโจซึ่งเป็นอำนาจลึกลับที่ออกมาคร่าชีวิตบรรดาผู้หญิงของเก็นจิ” (อรรถยา สุวรรณระดา, 2552, น.63) จะเห็นว่าฉากที่อิกิเรียวของโรคุโจปรากฏในเรื่องจะเป็นฉากในคืนที่พระจันทร์ส่องสว่าง ไม่ได้มีบรรยากาศที่มืดมัวแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นคืนพระจันทร์ในเดือนแปด เป็นช่วงกลางฤดูใบไม้ร่วงซึ่งกล่าวกันว่าพระจันทร์ในช่วงดังกล่าวจะส่องสว่างดุจดวงมากกว่าช่วงอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *ทะกะโตะริโมะโมะซะตะริ* (竹取物語) ที่มีการบรรยายถึงความงามของพระจันทร์ในเดือนแปด อีกทั้งตัวเอกของเรื่องคือเจ้าหญิงจะงะจากดวงจันทร์ก็กลับสู่โลกพระจันทร์ในคืนวันเพ็ญเดือนแปดที่แสงจันทร์ส่องสว่างด้วย การให้อิกิเรียวของโรคุโจปรากฏในช่วงเดือนแปดที่พระจันทร์ส่องสว่างจึงให้บรรยากาศที่ดุจดวง ส่วนช่วงเวลาที่มีอิริยาของโรคุโจมาเข้าสู่อนนะซันโนะมียะและมูระซะกิโนะอะนั้นไม่ได้มีการระบุบอกเวลาแน่ชัดแต่ก็คาบเกี่ยวกับช่วงฤดูใบไม้ร่วงเช่นเดียวกัน

ส่วนในเรื่อง *คิบุชิซุโนะกะมะ* ในฉากที่อิโษะระมาเข้าสู่ทำให้โษะเดะล้มป่วยนั้นไม่ได้มีการระบุบอกเวลาไว้ แต่ในฉากที่โมตะโรมาเยี่ยมหลุมศพของโษะเดะ ได้มีการกล่าวถึงช่วงเวลาทีโมตะโรมาเยี่ยมหลุมศพว่าเป็นคืนที่สว่างเลยขึ้น 7 ค่ำไปแล้ว และยังได้ระบุไว้ว่าโษะเดะเสียชีวิต 10 วันก่อนหน้านั้น ทำให้คำนวณนับช่วงเวลาได้

十日ばかりさきにかなしき婦を亡なひたる
が、世に残りて憑みなく侍れば、ここに詣づるこ
とをこそ心放にもものし侍るなれ。…七日あまりの
月のあかくさし入りて、ほどなき庭の荒れたるさ
へ見ゆ。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 349,351)

เมื่อ 10 วันก่อนกรรยาอันเป็นที่รักของข้าได้เสียชีวิตไป ตัวข้าถูกทิ้งเหลือตัวคนเดียว รู้สึกอ้างว้างเดียวดายจึงมาไหว้หลุมศพที่นี่เพื่อให้รู้สึกดีขึ้น... แสงจันทร์ในคืนที่สว่างเลยขึ้น 7 ค่ำไปแล้วกำลังฉายแสงส่องให้เห็นสภาพสวนอันรกร้างขนาดย่อม

ฉากวันที่โมตะโรมาไหว้หลุมฝังศพของโษะเดะและเจอสาวใช้ลงไปพบกับวิญญาณร้ายของอิโษะระนั้นเป็นช่วงประมาณวันขึ้น 7 ค่ำ และจากคำพูดของโมตะโรที่กล่าวว่าโษะเดะได้เสียชีวิตไป 10 วันก่อนหน้านั้น เมื่อนับย้อนดูจะพบว่าโษะเดะเสียชีวิตไปในวันแรม 12 ค่ำ นอกจากนี้ในเรื่องยังได้บอกอีกว่าโษะเดะล้มป่วยได้ 7 วันก็เสียชีวิต แสดงว่าโษะเดะเริ่มมีอาการป่วยหรือเริ่มถูกอิกิเรียวเข้าสิงช่วงประมาณวันแรม 5 ค่ำ ดังในตาราง

วันที่โมตะโรเจอวิญญาณร้ายของอิโษะระครั้งแรกนั้นเป็นช่วงประมาณวันขึ้น 7 ค่ำ และหลังเหตุการณ์นั้นโมตะโรกับเพื่อนก็ได้ไปปรึกษาขอคำแนะนำจากนักพรต

โษะเดะเริ่มป่วย	วันแรม 5 ค่ำ
	(7 วัน)
โษะเดะเสียชีวิต	วันแรม 12 ค่ำ
	(10 วัน)
โมตะโรเยี่ยมหลุมฝังศพโษะเดะ/ เจอวิญญาณร้ายอิโษะระหลอก	วันขึ้น 7 ค่ำ

ในทันที จากคำกล่าวของนักพรตนั้นได้ระบุบอกถึงวันที่
อิโษระเสียชีวิตไว้ดังนี้

此の鬼、世をさりぬるは七日前なれば、今日
より四十二日が間、戸を開ておもき物齋すべし。
(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 353)

วิญญาณร้ายนี้ตายจากโลกนี้ไปเมื่อ 7 วันก่อน
ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปเป็นเวลา 42 วัน ท่านจึงปิดประตู
อย่างแน่นหนา แล้วเก็บตัวสวดมนต์ภาวนาอย่างหนัก

แม้ในเรื่องจะไม่ได้บรรยายฉากเสียชีวิตของอิโษระ
ไว้ แต่จากคำพูดของนักพรตที่บอกว่าวิญญาณร้ายนี้ตาย
ไปเมื่อ 7 วันก่อน เมื่อนับย้อนไปแล้วก็จะทราบว่อิโษระ
เสียชีวิตในวันแรม 15 ค่ำ ส่วนที่บอกว่าให้เก็บตัวสวด
มนต์เป็นเวลา 42 วันนั้น เนื่องจากในสมัยนั้นมีความเชื่อ
ว่าหลังจากที่เสียชีวิตแล้ววิญญาณจะยังคงอยู่บนโลกนี้
เป็นเวลา 49 วัน ซึ่งหากอ้างอิงตามคำพูดของนักพรต
แล้ว ในตอนที่วิญญาณของอิโษระออกมาหลอกโมเตโร
นั้น อิโษระได้ตายไปแล้ว 7 วัน จึงเหลือเวลาอีกเพียง
42 วัน หากรอดพ้นจากช่วงนี้ไปได้โมเตโรก็จะรอดชีวิต
แต่ในที่สุด โมเตโรก็ถูกอิโษระคร่าเอาชีวิตไปในวัน
สุดท้ายนั่นเอง เมื่อนับวันตามที่ในเรื่องได้ระบุบอกไว้แล้ว
จะสรุปได้ดังนี้

ในฉากที่โมเตโรเปิดประตูออกมาและถูกอิโษระ
เอาชีวิตไปนั้น มีการบรรยายถึงแสงจันทร์ตอนที่โมเตโร
เปิดประตูออกมาเพราะนึกว่าเช้าแล้วดังนี้

明けたるといひし夜はいまだくらく、月は中空
ながら影朧々として、風冷やかに、さて正太郎が
戸は明けはなして、其の人は見えず。... 明けた
る戸腋の壁に腥々しき血灌ぎ流れて地につたふ。
されど屍も骨も見えず。月あかりに見れば、軒の
端にもあり。ともしび火を捧げて照し見るに、
男の髪の毛ばかりかかりて、外には露ばかりのも
のもし。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学
館、2003: 355)

คำคืนที่(โมเตโร)บอกว่าฟ้าสว่างแล้วนั้นกลับยังคง
มืดสนิท พระจันทร์ลอยอยู่กลางท้องฟ้าส่องแสงสลัว ลม
พัดเย็นยะเยือก ประตูบ้านโมเตโรเปิดค้างไว้แต่ไม่
ปรากฏร่างของโมเตโร... ตรงกำแพงเหนือประตูที่เปิด
ทิ้งไว้มีเลือดสด ๆ ไหลเป็นทางหยดลงมายังพื้นดิน แต่
กลับไม่พบซากศพหรือกระดูก พอสอดส่องดูโดยอาศัย
แสงจันทร์ ก็พบอะไรบางอย่างห้อยอยู่ตรงชายคาบ้าน
พอชुकบไฟส่องดูชัด ๆ ก็พบแต่ปอยผมหางม้าของผู้ชาย
ห้อยอยู่เท่านั้นไม่มีสิ่งอื่นใดอีก

อิโษระเสียชีวิต (ในเรื่องไม่ได้บรรยายฉากเสียชีวิตไว้)	วันแรม 15 ค่ำ
	(7 วัน)
โมเตโรเจอวิญญาณร้ายอิโษระหลอก	วันขึ้น 7 ค่ำ
	(42 วัน)
วันสุดท้ายที่วิญญาณอิโษระอยู่บนโลกมนุษย์/ โมเตโรเสียชีวิต	วันแรม 4 ค่ำ

จะเห็นได้ว่าพระจันทร์ในฉากดังกล่าวเป็นพระจันทร์ที่ส่องแสงสลัว ไม่ใช่พระจันทร์วันเพ็ญหรือพระจันทร์ที่ส่องสว่างแบบกรณีของโรกุโจ เกี่ยวกับพระจันทร์ในฉากดังกล่าว ทะนะกะ โคจิได้วิเคราะห์ไว้ว่า “แสงยามฟ้าสางที่ว๊านัน(ที่โคมะโรคิตัน)ที่จริงแล้วก็คือแสงจันทร์ ภาพพระจันทร์กลางฟ้าที่ส่องแสงสลัวชวนให้ผู้อ่านเกิดความหวาดกลัวขึ้นมาในใจ” (田中康二, 1993, p.30) นอกจากนี้ในฉากสุดท้ายที่ร่างของโคมะโรหายไปเหลือไว้แต่ปอยผมท่ามกลางแสงจันทร์นั้น มะทซึโนะ จุงโงะ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า “ภาพเลือดสีแดงที่ไหลลงมาตามกำแพงและปอยผมที่ห้อยอยู่ท่ามกลางแสงจันทร์ที่ส่องสลัวนั้นเป็นเหมือนผลงานศิลปะที่เสร็จสมบูรณ์ซึ่งสื่อเป็นนัยถึงการแก้แค้นสนองคืนของอิเซะระที่ในที่สุดก็สำเร็จลุล่วง” (松野 洵子, 2006, p.78) นอกจากนี้ในบทนำของวรรณกรรม *อุเอะทซึโมะโนะงะตะริ* ก็ได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า “อุเอะทซึ” (雨月) ซึ่งเป็นชื่อวรรณกรรมไว้ว่า

雨は霽らうらうれて月もうらうは朦朧の夜、窓下に編成して、
以て梓しんしに昇あふ。題して雨月物語と曰いふと云ふ。
(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 275)

ในคำค้นหลังผ่นหยุดที่พระจันทร์ส่องแสงสลัว ข้าพเจ้านั่งอยู่ริมหน้าต่าง กำลังเรียบเรียงต้นฉบับนิยายเรื่องนี้เพื่อส่งให้สำนักพิมพ์ จึงใคร่ตั้งชื่อนิยายเรื่องนี้ว่า *อุเอะทซึโมะโนะงะตะริ* (นิยายในคำค้นแสงเดือนสลัว)

คำว่า “อุเอะทซึ” นอกจากจะใช้เป็นชื่อวรรณกรรมแล้ว ยังน่าจะเป็นการสื่อให้เห็นบรรยากาศของเรื่องเล่าที่ถูกรวบรวมไว้ในวรรณกรรมชิ้นนี้ด้วยว่ามีบรรยากาศแบบอิมคริมสลัว ๆ ดังเช่นเรื่อง *คิบุทซึโนะกะมะ* ซึ่งก็เป็นเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งในนั้นก็มึบรรยากาศดังที่กล่าวมาเช่นกัน โดยภาพพระจันทร์ในเรื่องก็ไม่ใช่พระจันทร์วัน

เพ็ญหรือพระจันทร์ที่ส่องสกาว แต่จะส่องสลัว ๆ ซึ่งน่าจะเป็นการช่วยเสริมสร้างบรรยากาศในเรื่องให้ดูลึกลับ น่ากลัวตามแบบที่มีกพบในนิยายเรื่องลึกลับสมัยเอโดะ ซึ่งจะต่างกับเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ในสมัยเฮอันที่จะเน้นภาพที่ดูงดงาม ทั้งนี้อาจเนื่องจากจุดประสงค์ในการแต่งหรือสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสะท้อนให้เห็นจากเรื่องนั้นแตกต่างกันจึงทำให้ลักษณะการบรรยายภาพและฉากในเรื่องมีลักษณะที่แตกต่างกันด้วย ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.4 ความคิดความเชื่อที่สะท้อนจากเรื่อง

ในเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ* ตอนที่วิญญาณของโรกุโจมาเข้าสิงอะโอะอิโนะอุเอะและตอนที่มาเข้าสิงอนนะซันโนะมียะนั้น เก็นจิได้นิมนต์พระมาปราบวิญญาณร้ายดังในฉากที่ยกมาต่อไปนี้

まだ、さるべき程にもあらず、みな人も、た
ゆみ給へるに、にはかに御気色もうらうありて、悩み給へ
ば、いとどしき御祈りの、数をつくしてせさせ給
へれど、例の執念しふぬき御物の怪もの一つ、さらに動かず。
(『新編日本古典文学全集 源氏物語二』小学館、2009:31)

เนื่องจากยังไม่ถึงกำหนดคลอด ทุกคนจึงไม่ได้เตรียมการอะไรไว้ แต่อะโอะอิโนะอุเอะกลับปวดท้องจะคลอดบุตรขึ้นมากะทันหันจึงต้องเพิ่มจำนวนพระหลายรูปให้มาทำพิธีสวดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่วิญญาณตนเดิมซึ่งพัวพันสิงร่างอะโอะอิโนะอุเอะอยู่ก็ไม่สามารถออกจากร่าง

ごや かし もの け
後夜の御加持に、御物の怪出で来て、
(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小学館、2009: 310)

ในช่วงพิธีสวดมนต์เย็น วิญญาณ (ของโรคุโจ) ได้ปรากฏร่างออกมา

ในสมัยนั้นเชื่อกันว่าวิธีการทำให้วิญญาณร้ายสงบลงหรือออกจากร่างไปนั้นก็คือการเชิญพระมาสวดมนต์ทำพิธีให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติ หรือที่เรียกกันว่า ชิงกน (鎮魂) นอกจากนี้ยังมีการให้หญิงที่เป็นร่างทรงมาทำพิธีอันเชิญให้วิญญาณนั้นย้ายออกจากร่างผู้ป่วยมาเข้าสิงหญิงที่เป็นร่างทรงแทนเพื่อให้วิญญาณนั้นเอ่ยปากหรือแสดงท่าทีออกมาจะได้ทราบตัวตนของวิญญาณนั้นได้ ดังเช่นกรณีของวิญญาณร้ายที่มาเข้าสิงมูระซะกิโนะอุเอะ

いみじき御心うちの中を仏も見たてまつりたまふにや、月ごろさらにあらはれ出で来ぬ物の怪こものけ、小さき童わらはに移りてよばひののしるほどに、

(『新編日本古典文学全集 源氏物語四』小学館、2009: 234)

สิ่งศักดิ์สิทธิ์คงจะรับรู้ถึงความทุกข์ทรมานของเกินจิระมัง วิญญาณร้ายที่ไม่ยอมปรากฏออกมาในหลายเดือนนี้จึงยอม (ออกจากร่างของมูระซะกิโนะอุเอะ) มาเข้าสิงร่างของเด็กหญิงที่เป็นร่างทรงและตะโกนร้องออกมา

สำหรับตัวของโรคุโจนั้น ตอนที่กลายเป็นอิกิเรียวและมีพระมาปราบ โรคุโจไม่รู้ตัวว่าวิญญาณส่วนหนึ่งของตนได้แยกออกไปเป็นอิกิเรียวทำร้ายคนอื่น เพียงแต่รู้สึกว่ามีหลายครั้งที่เหมือนตัวเองไม่มีสติ เมื่อได้ยินข่าวลือเรื่องมีอิกิเรียวไปทำร้ายภรรยาของเกินจิ โระคุโจก็รู้สึกกระวนกระวายใจและสงสัยตัวเอง เนื่องจากตามเสื้อผ้าร่างกายตนเองมีกลิ่นเคมิที่พวกพระใช้ในพิธีกรรมปิดเป่าวิญญาณร้าย

ぞ けし か
御衣などもただ芥子の香にしみかへりたる、
あやしさに、御泔参り、御衣着かへなどしたまひ
て試みたまへど、なほ同じやうにのみあれば、わ
が身ながらにうとましう思さるるに、まして人の
言ひ思はむことなど、人にのたまふべきことなら
ねば、心ひとつに思し嘆くに、

(『日本古典文学全集 源氏物語二』小学館、1995: 35)

โรคุโจรู้สึกแปลกใจ จุนงไม่เข้าใจตัวเอง ตามเสื้อผ้ามีกลิ่นเคมิติดอยู่ ขวนให้สงสัย ถึงแม้จะสระผมเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่เพื่อลองดูว่ากลิ่นจะหายไปหรือไม่ แต่กลิ่นกลับติดตัวเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลงตัวเองยังรู้สึกติดใจสงสัย แล้วคนอื่นล่ะจะคิดหรือเอาไปพูดอย่างไรบ้าง ไม่ใช่เรื่องที่จะพูดปรึกษากับคนอื่นได้ จึงได้แต่ทนทุกข์ใจอยู่คนเดียว

ต้นเคมิ (芥子) เป็นพืชตระกูลเดียวกับดอกบ๊อบบี้ เป็นพืชที่มีมาแต่โบราณ ผลของมันถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมปิดเป่าวิญญาณร้ายโดยจะนำมาเผากับน้ำมัน การที่มีกลิ่นเคมิติดตัวอยู่เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าอิกิเรียวของโรคุโจได้ออกมาทำร้ายอะโอเอะโนะอุเอะ-โรคุโจจึงรู้สึกทุกข์ใจแต่ก็ไม่สามารถบอกเรื่องนี้กับใครได้ ได้แต่เก็บเรื่องนี้ไว้ในใจคนเดียว (อรรถยา สุวรรณระดา, 2561, น.15) จากกรณีของโรคุโจสะท้อนให้เห็นความเชื่อของคนสมัยเฮอันเกี่ยวกับเรื่องอิกิเรียวว่ามนุษย์สามารถแยกวิญญาณส่วนหนึ่งไปเป็นอิกิเรียวได้โดยที่เจ้าตัวเองอาจไม่รู้ตัว ส่วนวิธีแก้ก็คือการนิมนต์พระมาสวดมนต์ให้วิญญาณสงบลงหรือทำพิธีให้วิญญาณออกจากร่างไป นอกจากนี้ การนำเสนอพิธีกรรมขับไล่วิญญาณยังอาจพิจารณาได้ว่าเป็นกลวิธีหนึ่งในการถ่ายทอดความรู้สึกทุกข์ทรมานใจของโรคุโจที่ไม่ปรารถนาให้ตนเองต้องตกอยู่ในสภาพอิกิเรียวอีกด้วย

ส่วนในเรื่อง คิบุซุโนะกะมะ แม่โตะโรจะสันนิษฐานว่าโตะโรจะถูกอิเกียของอิโตะระมาสิงสู่ทำร้าย แต่ก็ไม่ได้มีการนิมิตพระมาสดหรือทำพิธีขับไล่วิญญาณแต่อย่างใด

いすだま ひとり くる 窮鬼といふものにや、古郷に捨し人のもしやと独むね苦し。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 348)

‘หรือว่าจะถูกวิญญาณคนเป็นทำร้าย อาจจะเป็
วิญญาณภรรยาเราที่ถูกเราทิ้งไว้ที่บ้านเกิด’ โตะโรรู้สึก
ร้าวรานในหัวอก

จากที่ผู้วิจัยเคยศึกษาวรรณกรรมสมัยเอโดะเรื่อง
อื่น ๆ ที่มีอิเกียปรากฏอยู่ พบว่าวรรณกรรมสมัยเอโดะ
ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะเล่าถึงวิธีการปราบหรือการคลายความ
อาฆาตแค้นของอิเกียลง แต่จะเน้นความคิดความเชื่อ
เรื่องกฎแห่งกรรม ดังจะเห็นได้จากเรื่องเล่าสมัยเอโดะ
เกี่ยวกับอิเกียที่ปรากฏในรูปของโรกะโรกะบุ (轆轤首)
ซึ่งจะปรากฏร่างให้เห็นแต่ส่วนศีรษะโดยเชือกกันว่าเป็น
ผลกรรมจากอดีตชาติ หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับสามพี่น้องใจ
ทอตทั้งภรรยาซึ่งสุดท้ายแล้วก็ถูกภรรยาสนองคืนโดยถูก
อิเกียของภรรยาคร่าเอาชีวิตไปซึ่งก็สะท้อนให้เห็นกฎ
แห่งกรรม (อรรถยา สุวรรณระดา, 2561, น.82) สำหรับ
กรณีของโตะโรนั้นไม่ได้ถูกอิเกียของอิโตะระทำร้าย
แต่ถูกอิเกียหรือวิญญาณหลังเสียชีวิตแล้วของอิโตะระมา
ตามรังควานแทน ซึ่งก็ไม่ได้มีการนิมิตพระมาสดมนต์
ปราบวิญญาณ เพียงแต่นำยันต์ของนักพรตมาติด
ป้องกันตัวและเก็บตัวสดมนต์เพื่อให้รอดพ้นจากการ
รังควานของอิโตะระในระหว่างที่วิญญาณของอิโตะระยัง
คงอยู่บนโลกมนุษย์นี้

「此の鬼、世をさりぬるは七日前なれば、今
日より四十二日が間、戸を閉ておもき物斎すべし。
我が禁しめを守らば九死を出でて全からんか。一
時を過るともまぬがるべからず」と、かたくをし
へて、筆をとり、正太郎が背より手足におよぶま
で、篆籀のごとき文字を書く。猶朱符あまた紙に
しるして与へ、「此の呪を戸毎に貼て神仏を念ず
べし。あやまちして身を亡ぶることなかれ」と教
ふるに、恐れみかつよろこびて家にかへり、朱符
を門に貼て、窓に貼て、おもき物斎にこもりけ
る。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 353)

วิญญาณร้ายนี้ตายจากโลกนี้ไปเมื่อ 7 วันก่อน ตั้งแต่
วันนี้เป็นต้นไปเป็นเวลา 42 วัน ท่านจงปิดประตูอย่างแน่น
หนา แล้วเก็บตัวสดมนต์ภาวนาอย่างหนัก หากทำตามที่
ข้าบอกก็จะรอดชีวิตและอาจมีชีวิตยืนยาวต่อไปได้ แต่หาก
ผล่อทำผิดพลาดไปเพียงเล็กน้อย ก็ไม่อาจรอดพ้นจาก
ความตายได้” นักพรตนั้นสอนสั่งอย่างเข้มงวด หยิบพู่กัน
มาเขียนตัวอักษรที่ดูเหมือนตัวอักษรจีนโบราณลงบนหลัง
ของโตะโรเรื่อยลงมาถึงแขนขา อีกทั้งยังให้ยันต์ที่
เขียนด้วยหมึกสีแดงอีกหลายแผ่น “จงเอายันต์เหล่านี้
ติดตามประตูหน้าต่างทั้งหมด แล้วสดภาวนาต่อสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ หากผล่อทำผิดพลาดไป ก็จะถึงแก่ความตาย
ได้” โตะโรได้อินเช่นนั้น ใจหนึ่งก็รู้สึกกลัว อีกใจหนึ่งก็
รู้สึกดีใจ พอกลับถึงบ้านก็รีบติดยันต์ตามประตูหน้าต่าง
ทันที แล้วเก็บตัวสดมนต์ภาวนาอย่างจริงจัง

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณคนตายที่ว่าหลังจากเสีย
ชีวิตแล้ววิญญาณจะยังคงอยู่บนโลกนี้เป็นเวลา 49 วัน
นั้นเป็นอิทธิพลความเชื่อที่รับมาจากประเทศจีน ซึ่ง

สุดท้ายแล้ว โฉมโศกก็ถูกอิโษะระคร่ำเอาชีวิตไปในคืนวันที่ 49 นั่นเอง ซะอิ โครันได้วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า “ตอนที่อะโอะตะ อะกินะริเขียนเรื่องนี้ขึ้น น่าจะผสมผสานโครงเรื่องของเรื่องเล่าที่เป็นที่มาดั้งเดิม (เรื่องเล่าจากจีน) เข้ากับส่วนที่ตนเองแต่งขึ้นใหม่ เพื่อสรรค์สร้างเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นผลแห่งการทำชั่วตามหลักกฎแห่งกรรมในทางพระพุทธศาสนา” (崔香蘭, 2002, p.337) การที่ชายเจ้าผู้หลอกลวงภรรยาอย่างโฉมโศกในที่สุดก็ถูกวิญญาณร้ายของภรรยาฆ่าตายความแค้นคั่นและเอาชีวิตไปนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นผลของการทำชั่วตามกฎแห่งกรรม การที่ในเรื่องเน้นบรรยายความสยดสยองน่ากลัวของวิญญาณอาฆาตที่ฆ่าตายความแค้นคั่น รวมถึงบรรยายภาพของเรื่องที่ออกเป็นแนวสลับ ๆ ลี้ลับน่ากลัวนั้น ก็น่าจะเพื่อเป็นการช่วยเสริมให้ผู้อ่านรู้สึกเกรงกลัวผลกระทบจากการทำชั่วนั่นเอง

นอกจากนี้ในตอนท้ายเรื่องยังจบเรื่องด้วยการกล่าวชื่นชมความศักดิ์สิทธิ์แม่นยำของผลเสียของผลเสียของศาลเจ้าคิบุทซุที่ทำนายถึงความล้มเหลวของชีวิตการแต่งงานระหว่างโฉมโศกกับอิโษะระรวมถึงคำทำนายที่แม่นยำของนักพรตไว้ด้วยซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องการทำนายทายทักของคนสมัยนั้น

されば陰陽師が占のいちじるき、御釜の区祥
もはたたがはざりけるぞ、いともたふとかりける
とかり伝へけり。

(『新編日本古典文学全集 雨月物語』小学館、2003: 356)

คำทำนายทายทักที่แม่นยำของนักพรต อีกทั้งผลเสียของผลเสียโดยหม้อทำนายแห่งศาลเจ้าคิบุทซุที่ทำนายออกมาว่า “ร้าย” ซึ่งสุดท้ายแล้วก็ตรงตามนั้นไม่ผิดพลาด ล้วนแล้วแต่ศักดิ์สิทธิ์แม่นยำยิ่งนัก ผู้คนจึงพากันเล่าขานสืบต่อกันมา

จะเห็นได้ว่าความศรัทธาที่เกิดขึ้นเนื่องจากคำทำนายทายทักที่แม่นยำนั้น ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดก็ตาม โศกนาฏกรรม

ที่เกิดขึ้นตามคำทำนายนั้นกลับยังทำให้ผู้คนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในคำทำนายและยิ่งพากันเล่าขานเรื่องราวนั้นสืบต่อไป

จากที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อนี้ จะเห็นได้ว่าเรื่อง เก็นจิโมะโนะอะวะตะริ สะท้อนให้เห็นแนวคิดของคนสมัยเอโดะเกี่ยวกับวิธีการปราบวิญญาณร้าย โดยจะนิมนต์พระมาสวดมนต์หรือทำพิธีกรรมเพื่อให้วิญญาณร้ายสงบลงหรือออกจากร่างไป ในขณะที่เรื่อง คิบุทซุโมะกะมะ ไม่ได้เน้นถึงการปราบวิญญาณร้าย แต่จะเน้นบรรยายความสยดสยองน่ากลัวเพื่อให้เกิดความรู้สึกเกรงกลัวผลกระทบจากการทำชั่ว ซึ่งเป็นลักษณะที่มักพบในวรรณกรรมสมัยเอโดะ

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า กรณียของโระกุโจในเรื่อง เก็นจิโมะโนะอะวะตะริ นั้น มีการใช้คำแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่เน้นให้เห็นถึงความทุกข์และความคับแค้นใจ แต่ทว่าภาพวิญญาณอาฆาตที่ปรากฏกลับดูงดงาม ฉากที่วิญญาณอาฆาตปรากฏก็เป็นคืนที่พระจันทร์ส่องสว่างงดงาม ไม่ได้มีบรรยากาศที่น่ากลัว ถึงจะเน้นอารมณ์ความรู้สึกคับแค้นใจของตัวละครแต่ทว่าก็ยังแฝงไว้ด้วยความงดงาม เป็นความงามที่ให้อารมณ์เศร้าสะเทือนใจหรือโมะโนะอะวะตะริตามแบบวรรณกรรมสมัยเอโดะ ส่วนกรณีของอิโษะระในเรื่อง คิบุทซุโมะกะมะ นั้น มีการใช้คำเน้นย้ำถึงความอาฆาตแค้นที่มีต่อสามี รวมถึงมีการบรรยายภาพวิญญาณอาฆาตที่ดูน่ากลัวสยดสยอง ฉากในเรื่องมีบรรยากาศสลับ ๆ ดูลึกลับน่ากลัว ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเกรงกลัวในกฎแห่งกรรมตามแบบวรรณกรรมสมัยเอโดะ

บทความนี้หยิบยกวรรณกรรมต่างสมัย 2 เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิญญาณอาฆาตมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน หากนำวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพิ่มเติมก็จะยิ่งทำให้เห็นพัฒนาการของภาพลักษณ์และความคิดความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณอาฆาตของญี่ปุ่น รวมทั้งจุดแตกต่างที่น่าสนใจของวรรณกรรมต่างสมัยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] อรรถยา สุวรรณระดา. (2552). ถูกลูกกับการตายของตัวละครในวรรณกรรมเรื่อง *เก็นจิโมะโนะงะตะริ*. เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 2 (ภาษาศาสตร์). กรุงเทพฯ , 57-73.
- [2] _____. (2554). ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] _____. (2560). ธรรมเนียมความเชื่อญี่ปุ่นในวรรณกรรมสมัยเอโดะ. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] _____. (2561). อิกิเรียวิญญาณคนเป็นในวรรณกรรมญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [5] 青木正次 (2004). 『雨月物語上・下 全訳注』 講談社 .
- [6] 阿部秋生・秋山虔・今井源衛・鈴木日出夫(2009). 『新編日本古典文学全集 源氏物語一、二、四』 小学館.
- [7] 伊井春樹 (2000). 「源氏物語と信仰」 『国文学解釈と鑑賞』 .
- [8] 小椋嶺一 (1992). 「「吉備津の釜」考一貞婦・妬婦譚への反転」 『女子大國文』 卷111.
- [9] 熊谷義隆 (1996). 「六条御息所の生霊について—その発生を中心に—」 『研究講座源氏物語の視界 3』 新典社.
- [10] 雲津まゆ (2008). 「『雨月物語』 攷—「吉備津の釜」 磯良に見る嫉妬の様相」 『千葉大学日本文化論叢』 卷9.
- [11] 小山引志・佐藤健一郎 (2007). 「葵の上」 『謡曲集2』 小学館.
- [12] 崔香蘭 (2002). 「『雨月物語』 に於ける善悪応報譚—「吉備津の釜」と「牡丹燈記」」 『東アジア日本語教育・日本文化研究』 卷4.
- [13] 鈴木里美 (1999). 「六条御息所における「心の鬼」と生霊としての「鬼」の相関性」 『日本文学ノート』 卷34.
- [14] 瀬戸内寂聴 (1997). 『源氏物語の女性たち』 NHK出版.
- [15] 田中康二 (1993). 「月夜の怪異—「吉備津の釜」のラスト・シーンの月」 『日本文学』 卷42-10.
- [16] 塚田紫乃 (1994). 「落差の悲哀—「吉備津の釜」の磯良像—」 『日本文学研究年誌』 卷3.
- [17] 中村幸彦・高田衛 (2003). 『新編日本古典文学全集 雨月物語』 小学館.
- [18] 永光二美代 (1986). 「雨月物語「吉備津の釜」—鬼になった磯良」 『昭和学院国語国文』 卷19.
- [19] 長谷川政春 (1982). 「女三の宮の出家」 『講座源氏物語の世界』 第七集、有斐閣.
- [20] 松野洵子 (2006). 「「吉備津の釜」と「牡丹燈記」—女幽霊についての考察」 『国学院大学近世文学学会会報』 卷12.
- [21] 若城希伊子 (1980). 『源氏物語の女』 日本放送出版協会.

หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Corresponding email: attaya_s@hotmail.com